

Altres exemples en: 1343, *Ordin*. Pere III; 1371, JMarch 471; c. 1398, Aversó 290, 27; Eiximenis, *Terç* (Dag.); StVicentF, *Quar.*, 28.36; *Spill*, 5847, 6045, 8925; 1575, *ThPu.*, p. 233 etc. En els textos medievals també figuren exemples en *u-* d'aquest mot i en els seus derivats, però són en la minoria i es poden explicar de diverses maneres.¹ Avui a les zones que no han confós la *o* àtona amb *u* (Val., Mall. etc.) la pronúncia amb *o-* és normal; a més, una pronúncia amb *au-* (com *aulor*, *auliva*, per *olor*, *oliva*) és prou difosa.¹⁰ Mot del llenguatge curatí o més aviat tècnic, s'usa sovint en contextos relacionats amb la salut o sanitat: amb aquest motiu notem els refranys «*orina* clara, figures al metge», «*orina* d'or, el fratre al cor», que es diuen quan el malalt s'ha guarit. El llenguatge vulgar prefereix els concurrents *pixat(s)*, *pixada*; hi ha a més, la forma variant en masculí plural *orins*, extreta d'*orina*, que té prou antiguitat (infra). Notem que el singular *orí*, del qual documentem dos exemples (infra), és altrament raríssim.

El llatí *ŪRĪNA* correspon al gr. *οὐρον*, però no n'és un derivat (veg. Ernout-M.); d'on no és gens segura que tingués la *u* llarga, si bé és veritat que existeix un testimoni clar d'aquesta quantitat en un iambe de Catalunya. En tot cas, les formes romàniques (cast., it. *orina*, fr. ant. *orine*, i oc. *orina*) postulen una *ŭ* breu (més dades en DECH IV, 299-300, *orina*).

DERIV.: *Orí* 'orina' [S. XIV: «--- quan és mesclat --- ab *orí* de nins pocs ---»] (*Libre de les Med. Part.*, 86.19); «--- e sia-li (= al cavall) lauât algunes vegades lo nerui ab los *orins*, e guarrà perfectament» (*AORBB* III, 1930, 253); 1472, JEsteve «te flux d'*orí*» (q 2); normalment s'usa en pl. (*Dfa.*), *Orinació* ant. [*urin-*, Cauliach, 1492]. *Orinada*. *Orinador* m. 'lloc per a orinar els homes' [Belv. 1805, Lab. 1839]. *Orinaire*. *Orinal* 'vas per a orinar-hi' [1408 «It. un *orinal* ab son carquer»] (*Dag.*, que duu també exemples de 1413, 1453); 1437 (*BABL* XI, 151); 1472, JEsteve (n 8 v.); 1575, *ThPu.*: «*Orinal*: matula», «La casa del *orinal*: Techa matulae» (p. 324); «Queda al costat de la casa una capella pública de Sant Pere Apòstol, ab campaner sobre sa fachada de una paret, oberts dos finestres, y sols una campana com un *orinal*, per lo tant ample lo baix com de dalt» (Maldà, *Excurs.*, p. 112)]. *Orinar* [*urinar*, en Arn. de Vilanova, *Obres Cat.*, *NCL.* II, 130.13; *ori-*, c. 1398, Aversó, 18, 71; *Spill*, 6829, 9717; 1472, JEsteve: «*Orinar*: Emittere orinam» (n 8 v.); 1575, *ThPu.*, p. 223 etc.; *orinar-se* (al llit etc.), *Spill*, 2379], mot refinat en lloc de *pixar*. *Orinera*.

CULRISMES: *Urinal*, ant. [1491, Albert el Gr., *Quesits*, 37v]. *Urinari* [Lab. 1888]. Els derivats i compostos del gr. *οὐρον*: *Ūric*; *urat*. *Anúria*. *Disúric*; *disúria*. *Diüresi*; *diurètic* [S. XIV: Alcoati; *Tresor de pobres*]. *Urea*; *urèmia*; *urèmic*; *urent*; *urètic*. *Urèter*; *ureteral*; *uretritis*. *Uretra*; *uretral*; *uretritis*.

Uretro-, primer element dels compostos amb *uretra*: *uretrotomia* etc.; *uro-*, primer element dels compostos amb el gr. *οὐρον*: *urocrom*, *urologia*, *uroscòpia*.

Poliúria; *poliúric*.

¹ Com, per exemple, en l'ex. que cita *Dag.* del *Dot-*

zè d'Eiximenis («pots la nafra banyar ab ta *urina* mateixa»), sembla tractar-se d'un tancament de la *o-* en *u-* en combinació amb la vocal *a* àtona per a evitar el hiatus fort; en certs textos de medicina són simplement grafies llatinitzants; així, per exemple, en els exs. que cita *AlcM* de *Quesits* d'Albert el Gran (*urines*, *urinar*, i *urinal* usat com a adj., que és un pur llatinisme); Cauliach també escriu amb *u-*: *urinació*.

Orinella, V. *oronella* (ORENETA) *Orinera*, *orins*, V. *orina* *Oriol*, *oriola*, *oripell*, *oripellar*, *oripeller*, V. *or* *Oritjol*, en Verdaguer (*Canigó* x, 125), és variant d'*aritjol*; la *o-* pot explicar-se per la labialització que causa el *ain* de l'ètimon àrab *arīša* (vol. I, 388b32) *Oriünd*, V. *origen*

ORLA, 'ribet, franja (com a adorn a la vora d'una peça de roba, d'un full, d'un escut etc.)', 'barana d'una embarcació', probablement prové d'un ll. vg. **ORŪLA*, diminutiu d'*ORA* 'vora', 'costa', mentre l'it. *orlo*, oc. *orle* i fr. ant. *ourle* i *orle*, tots ells en gènere masculí (no desconegut al català antic), semblen venir del neutre corresponent **ORŪLUM*, atès que també existeix un neutre *ORUM*.¹ □ 1.ª doc.: *orla*, en doc. de 1275.

Ben documentat en el llenguatge antic en les seves dues accepcions. En l'esmentat document de 1275 significa 'ribet, franja (d'adorn)': «Un troz de fresadura --- qui [h]a puntes qui alcloen les *orles*» (*AlcM*); aquest diccionari en dona altres exs. de 1343, 1373, 1436, i el *Dag.* encara un altre de 1410 («*Orles* de drap vert ab gramalla»); figura a més en un doc. val. de 1401: «les quals havets pagades an Vicent Caera, pespunter, per forrar lo dit drap e ficar les *orles* e fer los senyals de la dita senyora» (Carrerres Zacarés, *III Congr. Hist. Cor. d'Ar.* I, 263). En Desclot trobem *orle* (m.): «E'l cavalier --- deslassà's son elm e puys pres l'*orle* e tramès-lo a II cavallers --- e donà tal cop a la I per mig la cara, que totes les den[t]s --- li trencà» (*Cròn.*, *NCL.* III, 178.4), on el sentit és 'ala del casc o de l'elm'.

En Desclot *orle* (m.) apareix també en l'acc. de 'barana d'una embarcació': «Puys staven les banderes e-ls penons per l'*orle* de les galeres, de popa ssus en proha» (*Cròn.* v, 109.14; un altre ex. infra); després totem amb *orle* en un doc. ross. de 1318: «tot naveli qui sahorri ni dessahorri en lo dit port --- dega tener estura en son *orle* per so que neguna persona no caya --- en lo dit port» (P. Vidal, *RLR* xxxii, 154).² Però la forma *orla* ja en Reixac: «vânch a le *horla* de la nau e si-y fâu atresi letras» (*Questa*, 166.28; original fr. *borl*); un altre ex. del mateix text en *AlcM*, que en duu a més un altre de JRoís Corella. En alguns documents, dels anys 1316 i 1359, hom parla de *llenys* d'*orla* com a sinònim de *llenys de banda* (veg. R. Eberenz, *Schiffe an den Küsten der Pyrenäenhalbinsel*, Bern-Frankfurt 1975, p. 214). D'altra banda, en un doc. de 1455 de Cardona, *orla* designa 'barana d'un pont': «ffarà les *orles* a totes parts en lo dit pont [del Cardener] necessàries, les quals *orles* han a ésser de